

М. С. Булига
студ. III курсу
спеціальність «Право»
Науковий керівник: ст. викладач Є. М. Корнеєва

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВИРОБНИЦТВА ЗБРОЇ В УКРАЇНІ

З початку повномасштабного вторгнення Російської Федерації на територію України досить суттєво почав зростати попит на виробництво зброї. Наразі можна цілком логічно стверджувати, що виготовлення та продаж зброї є досить інвестиційно привабливою галуззю для підприємців. Однак, такі види об'єктів потребують особливого дозволу на їх виробництво, оскільки вони є вкрай небезпечними і держава зобов'язана здійснювати посилений контроль за їх виробленням та експлуатацією. У зв'язку з актуальністю цього питання, вважаємо за необхідне, дослідити категорію «зброя» як особливого об'єкта цивільних правовідносин, правові положення її виробництва, критерії, які висуваються до осіб, що прагнуть отримати ліцензію на виготовлення та ремонт, а також дослідити механізми державного контролю за виконанням умов ліцензійних договорів.

Слід зазначити, що законодавець не надає легального визначення поняття «зброя», натомість підзаконні нормативно-правові акти містять перелік пристроїв, які можна віднести до цієї категорії. Так, наприклад НПА відносить до категорії «зброя» пістолети, револьвери, пістолети-кулемети, ручні кулемети, автомати, снайперські та спортивні гвинтівки, штурмові гвинтівки, гранатомети (у тому числі автоматичні та станкові), навчальні/учбові пістолети, автомати та кулемети [1, ст. 1].

Зброя є досить специфічним об'єктом цивільних правовідносин і це зумовлює виникнення особливого порядку регулювання її обігу та використання. Це пов'язується з її призначенням, яке спрямоване на ураження живої сили і за певних умов вона може представляти загрозу особистій, суспільній чи навіть державній безпеці. У зв'язку з цим, держава обмежує

обіг зброї, встановлює відповідні критерії для отримання прав на їх виробництво.

Особливість зброї як об'єкта цивільних правовідносин полягає також в тому, що її обігу як об'єкта передуює стадія виготовлення, розробки та реєстрації винаходу. У зв'язку з цим на зброю як на специфічний об'єкт правовідносин розповсюджуються норми патентного права. Однак, відмінності полягають у тому, що зазвичай розробка зброї здійснюється за державним замовленням і після цього розглядається питання, про доречність засекречення таких винаходів, адже деякі відомості щодо виготовлення зброї, як правило, становлять державну таємницю.

Зброя, як особливий об'єкт цивільних правовідносин передбачає необхідність отримання патенту. Так, за загальним правилом, особа, що бажає запатентувати свій винахід, звертається до Українського національного офісу інтелектуальної власності та інновацій, однак, якщо винахід підпадає під категорію «зброя військового призначення», то подача заяви відбувається через режимно-секретний орган [2, ст. 6, ч. 4; 3, ст. 21].

Проблематика даного питання полягає в тому, що наразі правовідносини в сфері володіння, користування, виготовлення чи ремонту зброї регулюються виключно підзаконними нормативно-правовими актами і фахівці наголошують на необхідності прийняття Закону «Про зброю». До того ж, В. В. Михнюк досить влучно наголошує на тому, що «заборону цивільного обігу тих чи інших об'єктів можна здійснити лише в законодавчому порядку, а не шляхом прийняття відомчих нормативно-правових актів і заборон підзаконного рівня» [4, с. 352].

Необхідно зазначити, що виготовлення та ремонт зброї відбувається виключно за умови наявності ліцензії. Так, законодавець у Цивільному кодексі України розкриває поняття ліцензії, як письмового повноваження, що надає ліцензіату право на використання об'єкта у певній сфері з дотриманням вимог, прописаних в договорі [5, ст. 1108]. Ліцензію в даному питанні доречно також розглядати як право на проведення відповідної господарської діяльності, яка підлягає ліцензуванню [6, ст. 2]. Більш того, необхідно зауважити те, що в залежності від виду зброї (військового призначення або невійськового призначення)

розрізняються і ліцензії, що видаються. Власне ліцензія на виробництво вогнепальної зброї та спеціальних засобів, ремонт вогнепальної зброї та їх продаж видається Міністерством внутрішніх справ України.

Основним нормативно-правовим актом, що регулює дане питання можна вважати Закон України «Про ліцензування видів господарської діяльності», однак, згідно зі ст. 7 зазначеного закону його дія розповсюджується лише на виготовлення та ремонт вогнепальної зброї невійськового призначення. Додатком до закону є ліцензійні умови, які конкретизують вимоги, що ставляться до підприємств, що прагнуть отримати дозвіл в даній галузі. Саме в них визначається перелік необхідних документів для отримання ліцензії.

Особливу увагу законодавець приділяє приміщенням, які використовуються для виробництва та ремонту зброї, встановлюючи чіткі правила, яких необхідно дотримуватись. Окрім цього, досить цікавим є встановлення критеріїв для найманого персоналу, який залучатиметься у виробництво. Так, акцентується на тому, що потенційний працівник, повинен досягти 21 року, що є цілком закономірним, оскільки віковий ценз для володіння та зберігання зброї є вищим, аніж вік, коли особа здобуває повну дієздатність. Однак, це викликає певні питання, оскільки з 21 року особа може володіти мисливською гладкоствольною зброєю, а нарізною – лише з настанням 25-річного віку. Окрім цього, ліцензійні умови вказують на те, що дозвіл на роботу у такій сфері мають право отримувати лише ті особи, які не мають непогашеної судимості, а також не притягалися до відповідальності за систематичне порушення громадського порядку чи вчинення насильства у сім'ї [7, ст. 13]. Досить доречним було б додати до обов'язків ліцензіата забезпечення проходження найманими працівниками обов'язкового періодичного профілактичного наркологічного та психіатричного огляду. Така норма містилась у попередньому законодавчому акті, проте наразі її було змінено на засвідчення того, що потенційні працівники не мають протипоказань до виконання своїх функціональних обов'язків [7, ст. 5, ч. 2].

Досить цікавим є питання про ліцензування виробництва зброї військового призначення, оскільки нормативно-правовий

акт, що регулював таку діяльність втратив чинність у 2016 році. Однак, після втрати чинності не було прийнято законодавчого акту, який би регулював правовідносини у даній сфері. Окрім цього, якщо звернутися до Закону України «Про ліцензування видів господарської діяльності», то стаття 2 визначає, що він встановлює чіткий перелік тих видів господарської діяльності, які підлягають ліцензуванню та надає його в 7 статті, однак у ньому не вказуються положення щодо виготовлення, постачання чи утилізації військової зброї [6, ст. 2, 7].

Необхідно також зазначити те, що за останні роки в Україні досить помітними стають зміни, пов'язані з діджиталізацією. Так, внесенням змін до Ліцензійних умов з виробництва, ремонту та продажу зброї невійськового призначення було запроваджено Єдиний реєстр зброї та скасовано господарські книги обліку [8]. Це неодмінно є значним досягненням та має суттєві переваги адже певною мірою спрощує облік зброї та доступ правоохоронних органів до реєстру володільців.

Важливим пунктом у розгляді даного питання є дослідження механізмів державного контролю та нагляду за діяльністю ліцензіатів та дотримання встановлених законодавством вимог щодо виробництва зброї. Наразі, контроль повинен проводитись регулярно та посилено, оскільки на тлі війни в країні є цілком імовірна загроза контрабанди зброї. Суттєву роль у здійсненні таких заходів відіграло запровадження вищезгаданого Єдиного реєстру зброї.

Як стверджувала колишня заступниця міністра внутрішніх справ України Мері Акоюн: «Міністерство внутрішніх справ, Національна поліція, Державна прикордонна служба вживають заходів із метою запобігання нелегальному поширенню зброї як в Україні, так і за її межами. Серед таких заходів – створення та впровадження в Україні Єдиного реєстру зброї. Ефективний контроль над вогнепальною зброєю, її найважливішими компонентами, боєприпасами, компонентами боєприпасів, вибуховими речовинами та заготівлею вибухових речовин залежить від їхнього обліку» [9].

Держава здійснює контроль за діяльністю ліцензіатів також методом планових та позапланових перевірок, де детально

вивчається документація фізичної чи юридичної особи, досліджується відповідність умов і приміщень визначеним стандартам тощо. Така діяльність покладається на спеціально уповноважений орган з питань ліцензування, який також опікується видачою ліцензій, їх анулювання та розглядом скарг [6, ст. 4].

Отже, з цього можна зробити висновки, що наразі ліцензування виробництва та ремонту зброї, особливо військового призначення, є досить важливою сферою державного регулювання і у зв'язку з цим необхідно виокремити цю діяльність нормативно-правовим актом, який би легалізував визначення «зброї», запровадив порядок отримання ліцензії та критерії до осіб, які мають право виготовляти зброю військового призначення або ж встановити монополію держави на це. Окрім цього, варто посилити контроль за виробництвом та збутом зброї, адже це питання торкається національної безпеки України.

Список використаної літератури

1. Про затвердження Інструкції з організації забезпечення, зберігання та експлуатації озброєння в Національній поліції України : Наказ від 11.10.2018 р. № 828. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1249-18/ed20181011#n20> (дата звернення 18.04.24).
2. Про охорону прав на винаходи і корисні моделі : Закон України від 15.12.1993 р. № 3687-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3687-12#Text> (дата звернення: 18.04.2024).
3. Про державну таємницю : Закон України від 21.01.1994 р. № 3855-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3855-12#Text> (дата звернення: 18.04.2024).
4. Куций О. Обмеження цивільного обороту зброї в Україні. *Форум права. Харківський національний університет внутрішніх справ*. 2012. № 3. С. 351–356. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/438b1601-005a-447d-b3b3-78d76f37a534/content#:~:text=Михнюка,%20що%20забору%20цивільного%20> (дата звернення: 18.04.2024).
5. Цивільний кодекс України : Кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 19.03.2024).
6. Про ліцензування видів господарської діяльності : Закон України від 02.03.2015 р. № 222-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/222-19#Text> (дата звернення: 19.03.2024).
7. Про затвердження Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з виробництва та ремонту вогнепальної зброї невійськового призначення і боєприпасів до неї, холодної зброї, пневматичної зброї

калібру понад 4,5 міліметра і швидкістю польоту кулі понад 100 метрів на секунду, торгівлі вогнепальною зброєю невійськового призначення та боєприпасами до неї, холодною зброєю, пневматичною зброєю калібру понад 4,5 міліметра і швидкістю польоту кулі понад 100 метрів на секунду; виробництва спеціальних засобів, заряджених речовинами сльозоточивою та дратівною дії, індивідуального захисту, активної оборони та їх продажу : Постанова Кабінету Міністрів України від 02.12.2015 р. № 1000. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1000-2015-p#Text> (дата звернення: 19.03.2024).

8. Про внесення змін до Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з виробництва та ремонту вогнепальної зброї невійськового призначення і боєприпасів до неї, холодної зброї, пневматичної зброї калібру понад 4,5 міліметра і швидкістю польоту кулі понад 100 метрів на секунду, торгівлі вогнепальною зброєю невійськового призначення та боєприпасами до неї, холодною зброєю, пневматичною зброєю : Постанова Кабінету Міністрів України від 26.06.2019 р. № 554. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/554-2019-p#Text> (дата звернення: 19.03.2024).
9. Обіг зброї в державі контролюється українськими правоохоронцями спільно з Європоллом. Just a moment. URL: <https://mvs.gov.ua/uk/news/obig-zbroyi-v-derzavi-kontrolyujetsya-ukrayinskimi-pravoohoroncyami-spilno-z-jevropolom> (дата звернення: 19.03.2024).